

Розвиток екологічного туризму в Україні

Україна має потужний природний потенціал та багату природну спадщину, але забруднення та нехтування природними ресурсами за останні десятиліття спричинили значне погіршення стану довкілля. Тому важливо активно працювати над зменшенням екологічної шкоди та відновленням зруйнованих екосистем.

Розвиток екотуризму може мати як позитивні, так і негативні наслідки для довкілля. З одного боку, екотуризм може сприяти збереженню природних комплексів шляхом підвищення свідомості туристів про необхідність охорони довкілля, а також створення фінансових ресурсів для збереження природних зон. З іншого боку, туризм може призвести до погіршення якості довкілля шляхом забруднення повітря, води і землі, деградації ґрунтів та лісів, знищення рідкісних видів тварин і рослин.

Для забезпечення сталого розвитку екотуризму запропоновано підходи до його організації, що сприятимуть збереженню природних зон та зменшенню негативного впливу на довкілля (зокрема розробка та впровадження екологічної політики суб'єктами туристичної діяльності, збереження природного, соціального і культурного розмаїття, підвищення рівня екологічної освіти відвідувачів, сприяння мінімізації забруднення, ліквідація надмірного споживання ресурсів), а також регіональному економічному і соціальному розвитку країни.

Подальші дослідження мають спрямовуватися на виявлення та оцінку впливу різних форм туризму на природні комплекси, таких як масовий туризм і туризм в екстремальних умовах. Дослідження повинні також розглядати різні фактори, що впливають на ставлення туристів до довкілля та їх поведінку в природних зонах. Одним із перспективних напрямів є дослідження використання нових технологій, таких як дрони та супутникові зображення, для моніторингу природних зон та оцінки впливу туризму на природні комплекси.

Ключові слова: *екотуризм; сталий розвиток; вплив туризму на природні комплекси; розвиток туризму; післявоєнне відновлення.*

Актуальність теми. Туризм як одна з високоприбуткових галузей економіки розвивається стрімкими темпами протягом останніх кількох десятиліть. Бурхливий розвиток туризму за останні 50 років можна порівняти з промисловою революцією. Так протягом 1950–1996 рр. міжнародний туристичний потік зріс у чотири рази [1].

Туризм забезпечує працевлаштування населення (у малих країнах 50 % робочої сили прямо чи опосередковано залучені до діяльності, пов'язаної з туризмом, тоді як у індустріально розвинутих країнах лише 5 % робочої сили залучені до галузі туризму) [2], покращує соціальну інфраструктуру, розвиває економіку регіону за рахунок залучення інвестицій, покращує рівень життя населення, покращує екологічну ситуацію за рахунок формування додаткових грошових потоків, призначених для природоохоронних заходів. Потреби розвитку туризму сприятимуть підвищенню рівня освіти, вдосконаленню медичної системи, запровадженню нових засобів поширення інформації тощо.

Туризм має велике значення для подальшого розвитку економіки України, оскільки вона займає одне з провідних місць у Європі за природними ресурсами відпочинку [3]. Згідно зі звітом Всесвітньої туристичної організації [4], в 2019 р. Україну відвідали 14,8 млн туристів, що на 7,7 % більше, ніж у 2018 р. Це свідчить про потенційну кількість туристів, які можуть бути зацікавлені в природних туристських маршрутах, адже в Україні найбільш розвинутим є екотуризм. За оцінкою Всесвітньої туристичної організації, частка екотурів у світовому туризмі сьогодні становить близько 10 %.

За даними Державної служби статистики України, кількість організованих туристичних послуг в Україні у 2019 р. становила 112,6 тис. [5]. Ці послуги містять різноманітні туристичні пакети, враховуючи екотуризм. Згідно з дослідженням, проведеним Фондом регіонального розвитку, у 2019 р. кількість туристів, які відвідали Карпати (один з популярних регіонів для екотуризму в Україні), становила близько 3,5 млн людей [6]. В українських заповідниках і природних парках також зареєстровано зростання кількості відвідувачів у 2019 р. Так Карпатський біосферний заповідник відвідало більше 40 тисяч туристів, а Сколівські Бескиди – більше 50 тисяч.

Крім того, за даними Української асоціації активного та екологічного туризму [7], екотуризм в Україні зростає протягом 2015–2019 рр. в середньому на 15–20 % щороку. Екотуризм є одним з найбільш розвинутих видів туризму в Україні. Країна має великий потенціал для розвитку саме цього виду туризму,

завдяки своїй природній красі, унікальним екосистемам та природним об'єктам, таким як Карпати, Кримські гори, заплави Дніпра, Сколівські Бескиди та інші, багатству флори та фауни тощо. Загальна територія, придатна для відпочинку і туризму, займає 9,4 млн га, що становить 15,6 % від загальної площі України. У рівнинних рекреаційних зонах – це 2,3 млн га, у гірських – 2,3 млн га (1,9 млн га – Карпати, 0,4 млн га – Крим) [8].

Починаючи з 2020 р., темпи розвитку туризму в Україні та світі в цілому призупинилися. Спостерігався період зниження туристичної активності через розповсюдження коронавірусної хвороби (COVID-19). В Україні спостерігалося зниження вартості реалізованих туристичних пакетів у 2020 р. на 54 %, або на 32434 млн грн порівняно з 2017 р. [9]. Туристична привабливість України значно постраждала після повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації у 2022 р. Через воєнні дії та окупацію значної частини рекреаційних територій українські та іноземні туристи об'єктивно не вважають Україну привабливою для туризму.

Туристична галузь України розвивається нижчими темпами, ніж середньосвітові. За даними міжнародних експертних організацій у 2015 р. прямий внесок туристичної галузі української економіки у ВВП склав 29,0 млрд доларів США, або 1,4 % від загального ВВП, а чисельність зайнятих становила 214,5 тис. осіб, або 1,2 % від загальної кількості зайнятих в економіці. Проте вже у 2021 р. з розробкою методики Tourism Satellite Account Національної туристичної організації України прямий внесок туристичної галузі у ВВП оцінюється в 11,6 %. Більше того, експерти прогнозували його щорічне зростання на 2,9 % до 2026 р. Напевно тенденція б підтвердилася, якби не вторгнення російської федерації на територію України у 2022 р. Наразі військові дії значно знизили обсяги туристичної діяльності в Україні.

В цілому можна стверджувати, що екотуризм в Україні має потенціал для подальшого розвитку та залучення більшої кількості туристів. Проте розвиток екотуризму посилює техногенний вплив на навколишнє середовище, що призводить до руйнування екологічних об'єктів. У зв'язку з цим особливої уваги потребує дослідження проблеми щодо виявлення негативних впливів екотуризму на навколишнє природне середовище та пошуку шляхів їх запобігання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спираються автори. Вплив туризму на навколишнє середовище висвітлювався в роботах таких вчених, як Ю.О. Юхновська [10], У.Суллу [11], С.Захеді [12], Дж.І. Мікаїлов, Ш.Мухтаров, Дж.Мамедов та М.Азізов [13]. Екологізацію туристичної діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку регіону, питання сталого розвитку, екологічну безпеку туризму в регіоні досліджувати в працях В.Брич, Н.Галиш [14], А.П. Голод [15, 16], Д.Кубай [2], К.В. Кузьоменська [17], І.Кучинська, М.Бомба [18], О.Пригара [19]. Шляхи подолання негативних наслідків сучасного масового туризму висвітлено в праці С.Ф. Соляник [20]. Аналіз результатів досліджень науковців вказує на те, що існує потреба в ґрунтовному дослідженні впливу екотуризму на економічні та екологічні показники країни, а також особливостей розвитку екотуризму в Україні.

Метою дослідження є характеристика розвитку екотуризму в Україні, оцінка його впливів на економічні та екологічні показники країни.

Викладення основного матеріалу дослідження. В Україні термін «екотуризм» має широке значення та тлумачення, оскільки згідно з нормативними документами туристичної галузі, визначення обмежується ідентифікацією рекреаційної діяльності та не враховує регулювання туризму. Про це зазначено в Національній програмі розвитку туризму в Україні: «екотуризм – це відвідування екологічно чистих природних територій, заповідників, заказників і національних парків, які не зазнали або мало зазнали змін внаслідок діяльності людини» [17]. Основою розвитку екотуризму в Україні є мережа природних територій, що охороняються.

Уряд України активно підтримує розвиток екотуризму, зокрема шляхом розробки стратегій та програм, спрямованих на збереження природи та розвиток туризму. Також існує кілька неприбуткових організацій, які працюють у напрямі підтримки екотуризму та охорони природи в Україні.

Екотуризм в Україні має ряд особливостей, що зазначені на рисунку 1.

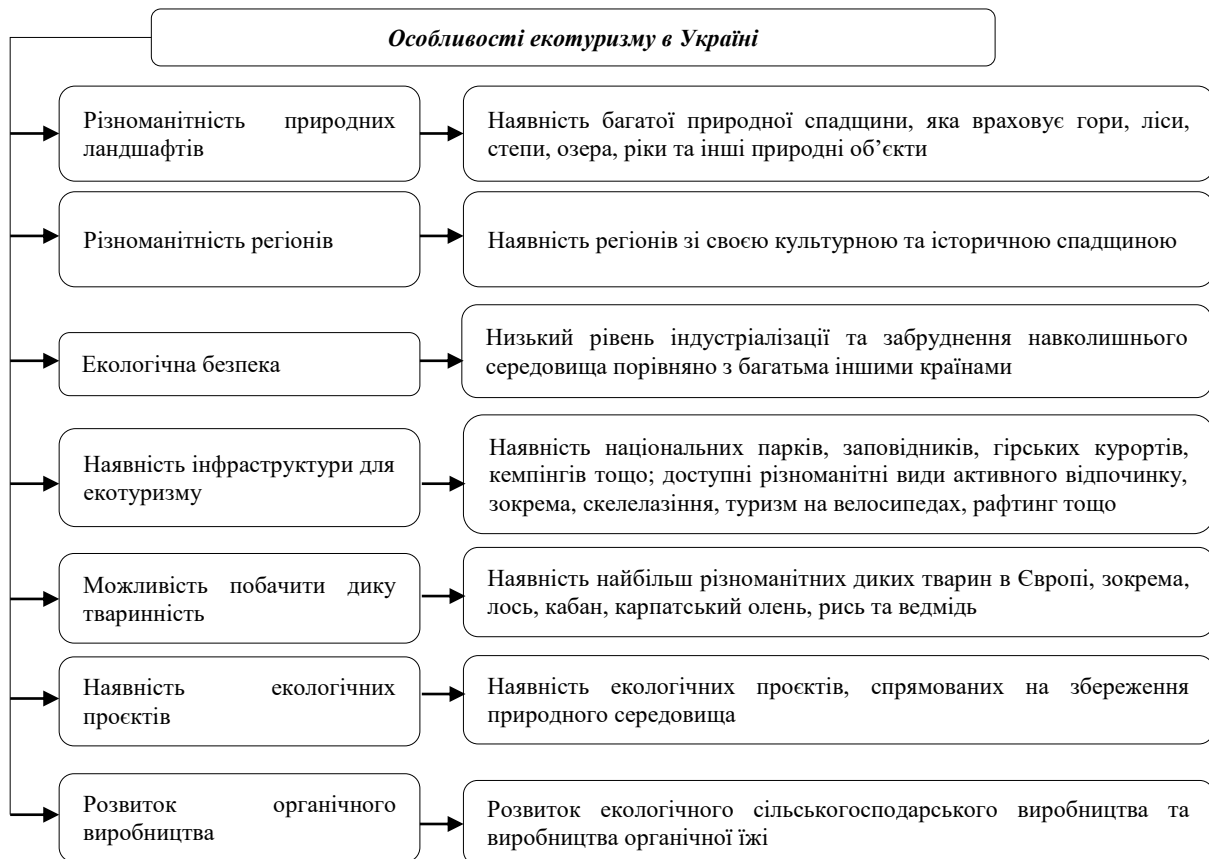
Розвиненість екотуризму в Україні є досить низькою. Українська природа пропонує великий потенціал для екотуризму, але його соціально-економічна складова нерозвинута. Значна частина потенційних зон для екотуризму є занедбаною через недостатню увагу до охорони природи та недостатній розвиток інфраструктури для туристів.

Екотуризм може як позитивно, так і негативно впливати на природні комплекси, залежно від того, як він розвивається, та які заходи приймаються для збереження природи.

Можна виокремити три основні джерела негативного впливу на навколишнє середовище: самі туристи, об'єкти гостинності та транспортні засоби (рис. 2).

Основними наслідками впливу туристів є витоपтування ґрунту та рослинності на туристичних маршрутах, засмічення, збільшення ймовірності пожеж, знищення певних видів флори та фауни, а також створення факторів занепокоєння. Ці зміни є більшими, коли певні території приваблюють велику кількість туристів, наприклад, узбережжя, популярні гірські маршрути та найбільш відвідувані гірські

вершини, приміські рекреаційні зони та поблизу привабливих туристичних об'єктів (печер, водоспадів, скельних утворень тощо).

Джерело: розроблено авторами

Рис. 1. Особливості екотуризму в Україні

Джерело: побудовано авторами за даними [18]

Рис. 2. Основні джерела негативного впливу екотуризму на навколишнє середовище

Ще однією сферою туристичної діяльності, яка може негативно впливати на довкілля, є транспорт. Туристи становлять значну частку пасажирів різних видів транспорту (особливо це характерно для повітряного та водного транспорту). Транспортні засоби негативно впливають на навколишнє середовище через шумове забруднення, забруднення повітря, водних і земельних ресурсів, а також через будівництво транспортних об'єктів.

Вплив на довкілля об'єктів туристичної інфраструктури (переважно великих готелів, ресторанів і розважальних закладів) є більш значним. Діяльність таких об'єктів часто призводить до надмірного споживання природних ресурсів (прісної води, енергії), забруднення води через відсутність повноцінної системи очищення стічних вод та утворення великої кількості твердих відходів. Концентрація багатьох таких об'єктів на територіях з високою рекреаційною цінністю може призвести до зниження естетичної цінності ландшафту.

Вплив вказаних джерел негативного впливу може бути мінімізований через впровадження екологічної освіти та законодавчого регулювання. Це особливо актуально для України, адже факторами, що перешкоджають розвитку екотуризму в Україні відповідно до положень концепції сталого розвитку, є:

- низька екологічна свідомість туристів є причиною багатьох варварських практик, які знищують природні екосистеми;

- брак кваліфікованих кадрів (мало хто з туроператорів готовий займатися екотуризмом, а якщо й займається, то їхні дії переважно не відповідають основному правилу екотуризму – надання туристичних послуг не має призводити до погіршення характеристик природного середовища (засмічення, витоупування рослинності, пошкодження або спалювання кущів і дерев, тощо; крім того, надмірне споживання води, електроенергії та інших ресурсів);

- недосконалість законодавчої бази, що є перешкодою для інвесторів (Закон України «Про туризм» та національні стандарти туристично-екскурсійного обслуговування та обслуговування населення не розкривають питання екології та зменшення негативного впливу туризму на навколишнє середовище).

Вказані фактори є причиною значного уповільнення розвитку екотуризму в Україні.

До позитивних зовнішніх ефектів розвитку екотуризму в Україні належать:

- грошова підтримка охорони навколишнього середовища у вигляді плати за вхід до парків, заповідників, риболовлі тощо;

- підтримка та розвиток особливо охоронюваних природних територій;

- пом'якшення впливу на природу через організований туризм;

- раціоналізація землекористання та підтримка розвитку органічного виробництва;

- охорона рідкісних видів та екосистем тощо [10].

Крім того, екотуризм може значно впливати на розвиток регіонів України, зокрема, на підвищення рівня економічного розвитку та соціальної активності, підтримку місцевих господарств та збереження природних ресурсів та культурної спадщини.

Один з прикладів успішного розвитку екотуризму в Україні – це Карпатський біосферний заповідник, який є однією з найвідоміших туристичних дестинацій в Україні та залучає значну кількість відвідувачів з різних країн. Він пропонує туристам не лише спостереження за природою, а й можливість побачити традиційну гуцульську культуру та відвідати місцеві селища й міста.

Ще один приклад – це Національний природний парк «Синевир», що розташований в Закарпатті, який є однією з найбільш відвідуваних туристичних зон у регіоні. Тут туристи можуть насолоджуватися красою Карпат, побачити водоспад Шипіт, озеро Синевир, відвідати старовинні церкви та музеї.

Інші приклади розвитку екотуризму в Україні – Чорноморський біосферний заповідник, заплави річки Дністер, Поліський природний заповідник та багато інших. Кожен з цих регіонів пропонує унікальні природні та культурні визначні місця, які можна дослідити, відвідавши їх з екотуристичною метою.

Впровадження цілей сталого розвитку в сферу природокористування в туризмі є важливим завданням, що сприяє збереженню природних ресурсів та екосистем, а також підвищує якість життя місцевого населення й туристів. Отже, екотуризм має відповідати певним критеріям, щоб не нашкодити природним комплексам. До найбільш важливих критеріїв можна зарахувати такі:

- розробка та впровадження екологічної політики суб'єктами туристичної діяльності. Туроператори та турагенти мають розробити свою екологічну політику, яка б містила заходи зі збереження природних ресурсів, екосистем та біорізноманіття. Політика має бути орієнтована на створення та підтримку сталих екосистем, захист дикої природи та принципів екотуризму;

- збереження природного, соціального і культурного розмаїття. Екотуризм не має завдавати шкоди природним ресурсам та екосистемам. Організатори екотуру повинні дотримуватися місцевих правил та законів, пов'язаних з охороною природи, а також враховувати природні цінності та потреби місцевих спільнот;

- врахування екотуризму при розробці планів регіонального розвитку;

- підтримка регіонального економічного та соціального розвитку. Екотуризм може позитивно впливати на добробут місцевих жителів, наприклад, допомогти у збереженні традицій та культурної

спадщини. Організатори екотуру мають сприяти тому, щоб місцеві жителі отримували користь від екотуризму, наприклад, шляхом пропонування робочих місць або підтримки місцевих підприємств;

– підвищення рівня екологічної освіти відвідувачів. Екотуризм може допомогти усвідомити важливість охорони довкілля. Організатори мають пропонувати туристам інформацію про природні об'єкти, їх важливість та поради щодо збереження навколишнього середовища;

– сприяння мінімізації забруднення. Туристичні підприємства мають розробити плани зменшення кількості відходів та впровадження відновлювальних джерел енергії. Також вони повинні стимулювати своїх клієнтів до зменшення відходів та використання екологічно чистих матеріалів;

– ліквідація надмірного споживання ресурсів. Турпідприємства мають забезпечити ефективне використання води на території підприємства, зокрема, просувати миття посуду та прання білизни в екологічних пральних машинах, а також забезпечити використання рециркулюючих систем для води в басейнах. Потрібно забезпечити ефективне використання енергії на території турпідприємства, зокрема, використовуючи енергозберігаючі освітлювальні прилади та системи кондиціонування повітря.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна має потужний природний потенціал та багату природну спадщину, але забруднення та нехтування природними ресурсами за останні десятиліття спричинили значне погіршення стану довкілля. Тому важливо активно працювати над зменшенням екологічної шкоди та відновленням зруйнованих екосистем.

Розвиток екотуризму може мати як позитивні, так і негативні наслідки для довкілля. З одного боку, екотуризм може сприяти збереженню природних комплексів шляхом підвищення свідомості туристів про необхідність охорони довкілля, а також створення фінансових ресурсів для збереження природних зон. З іншого боку, туризм може призвести до погіршення якості довкілля шляхом забруднення повітря, води і землі, деградації ґрунтів та лісів, знищення рідкісних видів тварин і рослин.

Для забезпечення сталого розвитку екотуризму запропоновано підходи до його організації, що сприятимуть збереженню природних зон та зменшенню негативного впливу на довкілля (зокрема, розробка та впровадження екологічної політики суб'єктами туристичної діяльності, збереження природного, соціального і культурного розмаїття, підвищення рівня екологічної освіти відвідувачів, сприяння мінімізації забруднення, ліквідація надмірного споживання ресурсів), а також регіональному економічному і соціальному розвитку країни.

Подальші дослідження мають спрямовуватися на виявлення та оцінку впливу різних форм туризму на природні комплекси, таких як масовий туризм та туризм в екстремальних умовах. Дослідження повинні також розглядати різні фактори, що впливають на ставлення туристів до довкілля та їх поведінку в природних зонах. Одним із перспективних напрямів є дослідження використання нових технологій, таких як дрони та супутникові зображення, для моніторингу природних зон та оцінки впливу туризму на природні комплекси.

Список використаної літератури:

1. Туризм і екологія. Екотуризм, вплив туризму на природне довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidru4niki.com/11100111/turizm/turizmi_ekologiya_ekoturizm.
2. Кубай Д. Екологічні аспекти сучасного розвитку туризму / Д.Кубай // Вісник Львів. університету. Сер. : Міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 24. – С. 142–146.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методи аналізу, термінологія, районування : монографія / О.О. Бейдик. – К., 2001. – 395 с.
4. International Tourism Highlights / World Tourism Organization (UNWTO), 2019 Edition [Electronic resource]. – Access mode : https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Державний фонд регіонального розвитку – Мінрегіон [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/ceosc>.
7. Офіційний сайт Української асоціації активного та екологічного туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uaeta.net/>.
8. Перспективи розвитку екотуризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidru4niki.com/15291223/turizm/perspektivi_rozvitku_ekoturizmu_ukrayini.
9. Туристична діяльність в Україні : офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrstat.gov.ua/>.
10. Юхновська Ю.О. Вплив розвитку туристичної галузі на навколишнє середовище / Ю.О. Юхновська. – 2021. – № 1–2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://itsf.chdtu.edu.ua/urn:2708:49491-2\(3-4\).2021.241467](http://itsf.chdtu.edu.ua/urn:2708:49491-2(3-4).2021.241467).
11. Sunlu Ugur Environmental impacts of tourism / Ugur Sunlu. – 2003 [Electronic resource]. – Access mode : <https://om.ciheam.org/om/pdf/a57/04001977.pdf>.
12. Zahedi S. Tourism impact on coastal environment / S.Zahedi // Environmental Problems in Coastal Regions VII. WIT Transactions on The Built Environment. – 2008. – Vol. 99. – P. 45–57 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/CENV08/CENV08005FU1.pdf>.

13. Re-evaluating the environmental impacts of tourism: does EKC exist? / Jeyhun I. Mikayilov, Shahriyar Mukhtarov, Jeyhun Mammadov, Mayis Azizov // *Geography, Medicine Environmental Science and Pollution Research*. – 2019. – P. 19389–19402 [Electronic resource]. – Access mode : <http://surl.li/ggmxp>.
14. Брич В. Сталый розвиток туристичної індустрії: екологічний та статистичний вимір / В.Брич, Н.Галиш // *Економічний аналіз*. – 2020. – Т. 30, № 4. – С. 23–30.
15. Голод А.П. Екологізація туристичної діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку регіону України: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку : матер. II туру Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 листопада / А.П. Голод. – Львів : РВВ НЛТУ України, 2011. – Т. 1. – С. 86–88.
16. Голод А.П. Екологічна безпека туризму в регіоні: суть та шляхи забезпечення / А.П. Голод // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2012. – Вип. 22.3. – С. 84–88.
17. Кузьоменська К.В. Екологічний туризм як форма розвитку природоохоронних територій / К.В. Кузьоменська. – 2021. – С. 34.
18. Кучинська І. Екологічні проблеми туристичної діяльності та шляхи їх вирішення у контексті сталого розвитку / І.Кучинська, М.Бомба // *Вісник Львівського інституту. Сер. : Економічні науки*. – 2011. – Вип. 6. – С. 234–247.
19. Пригара О. Екологічні проблеми туризму та шляхи їх вирішення / О.Пригара // *Екологія та охорона навколишнього середовища. Актуальні питання гуманітарних наук*. – 2014. – Вип. 8. – С. 404–408 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/008-66.pdf>.
20. Соляник С.Ф. Проблема негативних наслідків сучасного масового туризму та шляхи їх подолання / С.Ф. Соляник // *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Сер. : Філософські науки*. – 2011. – Вип. 11. – С. 230–242.
21. Олійник О.В. «Перспективи розвитку готелів у стилі глемпінг в Україні» / *Економіка, управління та адміністрування* // О.В. Олійник, Т.Л. Мостенська, Г.М. Тарасюк, А.О. Чагайда. – 2020. – 4 (90). С. 38–46. doi: 10.26642/ema-2019-4(90)-38-46.
22. Олійник О.В. «Тенденції автоматизації послуг в індустрії гостинності» / *Економіка, управління та адміністрування* // О.В. Олійник, Г.М. Тарасюк, А.О. Чагайда. – 2022. – № 4 (102). – С. 41–49. doi: 10.26642/ema-2022-4(102)-41-49.
23. Олійник О.В. «Напрями цифровізації ресторанного бізнесу» / *Економіка, управління та адміністрування* // О.В. Олійник, А.В. Шестакова, Д.І. Ярмолюк. – 2023. – № 1 (103), с. 15–21. doi: 10.26642/ema-2023-1(103)-15-21.
24. Сергієнко Л.В. «Державна екологічна політика України та правовий механізм її формування і реалізації» / *Економіка, управління та адміністрування* // Сергієнко Л.В., О.М. Дзюбенко, С.В. Ожго. – 2019. – № 3 (89), С. 191–200. doi: 10.26642/ema-2019-3(89)-191-200.

References:

1. *Turyzm i ekoloziia. Ekoturizm, vplyv turyzmu na pryrodne dovykillia*, [Online], available at: https://pidru4niki.com/11100111/turyzm/turizmi_ekologiya_ekoturizm
2. Kubai, D. (2008), «Ekolohichni aspekty suchasnoho rozvytku turyzmu», *Visnyk Lviv. universytetu. Ser. : Mizhnarodni vidnosyny*, Issue 24, pp. 142–146.
3. Beidyk, O.O. (2001) *Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metody analizu, terminolohiia, raionuvannia*, monohrafiia, K., 395 p.
4. World Tourism Organization (UNWTO) (2019), *International Tourism Highlights*, [Online], available at: https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf
5. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, [Online], available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>
6. *Derzhavnyi fond rehionalnoho rozvytku – Minrehion*, [Online], available at: <http://surl.li/ceosc>
7. *Ofitsiynyi sait Ukrainskoi asotsiatsii aktyvnoho ta ekolohichnoho turyzmu*, [Online], available at: <http://www.uaeta.net/>
8. *Perspektyvy rozvytku ekoturizmu v Ukraini*, [Online], available at: https://pidru4niki.com/15291223/turizm/perspektivi_rozvytku_ekoturizmu_ukrayini
9. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Turystychna diialnist v Ukraini*, ofitsiynyi sait, [Online], available at: <https://ukrstat.gov.ua/>
10. Yukhnovska, Yu.O. (2021), *Vplyv rozvytku turystychnoi haluzi na navkolyshnie seredovyshche*, No. 1–2, [Online], available at: [http://itsf.chdtu.edu.ua/urn:2708:49491-2\(3-4\).2021.241467](http://itsf.chdtu.edu.ua/urn:2708:49491-2(3-4).2021.241467)
11. Sunlu Ugur (2003), *Environmental impacts of tourism*, [Online], available at: <https://om.ciheam.org/om/pdf/a57/04001977.pdf>
12. Zahedi, S. (2008), «Tourism impact on coastal environment», *Environmental Problems in Coastal Regions VII. WIT Transactions on The Built Environment*, Vol. 99, pp. 45–57, [Online], available at: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/CENV08/CENV08005FU1.pdf>
13. Mikayilov, Jeyhun I., Mukhtarov, Shahriyar, Mammadov, Jeyhun and Azizov, Mayis (2019), «Re-evaluating the environmental impacts of tourism: does EKC exist?», *Geography, Medicine Environmental Science and Pollution Research*, pp. 19389–19402, [Online], available at: <http://surl.li/ggmxp>
14. Brych, V. and Halysh, N. (2020), «Stalyi rozvytok turystychnoi industrii: ekolohichni ta statystychni vymiry», *Ekonomichniy analiz*, Vol. 30, No. 4, pp. 23–30.
15. Holod, A.P. (2011), *Ekolohizatsiia turystychnoi diialnosti v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku rehionu Ukraina: Skhid-Zakhid – problemy staloho rozvytku*, матер. II turu Vseukr. nauk.-prakt. konf., 24–25 lystopada, RVV NLTU Ukrainy, L'viv, Vol. 1, pp. 86–88.

16. Holod, A.P. (2012), «Ekolohichna bezpeka turyzmu v rehioni: sut ta shliakhy zabezpechennia», *Naukovi visnyk NLTU Ukrainy*, Issue 22.3, pp. 84–88.
17. Kuzomenska, K.V. (2021), *Ekolohichni turyzm yak forma rozvytku pryrodokhoronnykh terytorii*, 34 p.
18. Kuchynska, I. and Bomba, M. (2011), «Ekolohichni problemy turystychnoi diialnosti ta shliakhy yikh vyrishennia u konteksti staloho rozvytku», *Visnyk Lvivskoho instytutu. Ser. Ekonomichni nauky*, Issue 6, pp. 234–247.
19. Pryhara, O. (2014), «Ekolohichni problemy turyzmu ta shliakhy yikh vyrishennia», *Ekolohiia ta okhorona navkolyshnoho seredovyshcha. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, Issue 8, pp. 404–408, [Online], available at: <https://dspace.uia.edu.ua/handle/123456789/12345>
20. Solianyk, S.F. (2011), «Problema nehatyvnykh naslidkiv suchasnoho masovoho turyzmu ta shliakhy yikh podolannia», *Naukovi zapysky Kyivskoho universytetu turyzmu, ekonomiky i prava. Ser. Filosofski nauky*, Issue 11, pp. 230–242.
21. Oliinyk, O.V., Mostenska, T.L., Tarasiuk, H.M. & Chahaida, A.O. (2020), «Perspektyvy rozvytku hoteliv u styli hlempinh v Ukraini», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, № 4 (90), pp. 38–46, doi: 10.26642/ema-2019-4(90)-38-46.
22. Oliinyk, O.V., Tarasiuk, H.M. & Chahaida, A.O. (2022), «Tendentsii avtomatyzatsii posluh v industrii hostynnosti», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, № 4 (102), pp. 41–49, doi: 10.26642/ema-2022-4(102)-41-49.
23. Oliinyk, O.V., Shestakova, A.V. & Yarmoliuk, D.I. (2023), «Napriamy tsyfrovizatsii restorannoho biznesu», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, № 1 (103), pp. 15–21, doi: 10.26642/ema-2023-1(103)-15-21.
24. Serhiienko, L.V., Dziubenko, O.M. & Ozhho, S.V. (2019), «Derzhavna ekolohichna polityka Ukrainy ta pravovi mekhanizmy yii formuvannia i realizatsii», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, 3 (89), pp. 191–200, doi: 10.26642/ema-2019-3(89)-191-200.

Замула Ірина Валеріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-6075-095X>.

Наукові інтереси:

- проблеми розвитку бухгалтерського обліку та аналізу для забезпечення стійкого розвитку економіки;
- теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю й аналізу природно-ресурсного потенціалу країни.

E-mail: zamula@ztu.edu.ua.

Кирилюк Дарина Русланівна – студентка 1 курсу ОР «Магістр», спеціальність «Туризм» Державного університету «Житомирська політехніка».

Наукові інтереси:

- проблеми розвитку екологічного туризму.

E-mail: tz6m_kdr@student.ztu.edu.ua.

Zamula I.V., Kyrylyuk D.R.

Development of ecological tourism in Ukraine

Ukraine has a powerful natural potential and a rich natural heritage, but pollution and neglect of natural resources in recent decades have caused a significant deterioration of the environment. Therefore, it is important to actively work on reducing environmental damage and restoring destroyed ecosystems.

The development of ecotourism can have both positive and negative consequences for the environment. On the one hand, ecotourism can contribute to the preservation of natural complexes by raising the awareness of tourists about the need to protect the environment, as well as by creating financial resources for the preservation of natural areas. On the other hand, tourism can lead to deterioration of the quality of the environment through air, water and land pollution, degradation of soils and forests, destruction of rare species of animals and plants.

To ensure the sustainable development of ecotourism, approaches to its organization are proposed that will contribute to the preservation of natural areas and the reduction of negative impact on the environment (in particular, the development and implementation of environmental policy by the subjects of tourist activity, the preservation of natural, social and cultural diversity, increasing the level of environmental education of visitors, promotion of minimization of pollution, elimination of excessive consumption of resources), as well as regional economic and social development of the country.

Further research should be aimed at identifying and evaluating the impact of different forms of tourism on natural complexes, such as mass tourism and tourism in extreme conditions. Research should also consider various factors influencing tourists' environmental attitudes and behavior in natural areas. One of the promising directions is research into the use of new technologies, such as drones and satellite images, to monitor natural areas and assess the impact of tourism on natural complexes.

Keywords: ecotourism; sustainability; impact of tourism on natural complexes; developed tourism; post-war recovery.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2023.